Segédkönyv a reformpedagógia elmélyült és szakszerű elemzéséhez

Czabaji Horváth Attila: Freinet-szótár

A recenzió tárgyát képező monográfia műfaját, miként azt címe is jelzi, a szerző szótárként definiálja. Ebből adódóan a munka tartalmi értékelő bemutatását megelőzően annak műfaji sajátosságaira, továbbá hazai és nemzetközi szakirodalmi kontextusaira is utaló vázlatos áttekintésére teszünk majd kísérletet. Ez azért is lényeges, mert a nemzetközi és a hazai lexikográfiai szakirodalom nem egységes a szótár fogalmának terminológiai meghatározásában, hiszen annak értelmezését, illetve egyértelmű megalapozását számos nyelvterületi, helyi, nemzeti és regionális, újabban globális hatás, eltérő kulturális, illetve szakmai-tudományos hagyomány is befolyásolja. Ezt a sokszínű értelmezési teret az elmúlt évtizedekben elsősorban az információtechnikai robbanás nyomán bekövetkező kommunikációs-mediális paradigmaváltás még tovább tágította.

Az elektronikus szótárak, szótárgépek, majd az online szótárak fejlődése, a szótárkészítési szabványok megjelenése nyomán a korábbiakhoz képest alapjaiban változott meg a téma fogalmi háttere, illetve a szótárkészítés és -használat gyakorlata. A legújabb változásokat a szemantikus technológiák megjelenése és elterjedése (utolsóként a mesterséges intelligencia közelmúltban berobbanó térhódítása) hozta, amelyek eredményeként nyílt forráskódú programok segítségével bárki szerkeszthet, közzétehet adatbázisokat, antológiákat vagy szótárakat (vö. Fóris, 2012. 22–23.).

Miként azt Fóris (2012. 24.) a nemzetközi szakirodalomban elterjedt alapdefiníció alapján megfogalmazza, „a szótár a legelterjedtebb típusú referenciamű, vagyis referenciamű minden olyan termék, akár könyv vagy számítógépes szoftver, amely lehetővé teszi az embereknek, hogy információt viszonylag könnyen és gyorsan tároljanak és előhívjanak". Ennek alapvető formája a nyelvi szótár, amelyben „listázott" címszavak alapján segítik a tárolt szóalakokra, gyakran az adott nyelvre és nyelvhasználatra is utaló információkban való eligazodást. Ennek kibővített formáját jelentik azok a szakszótárak, amelyek körébe jelen munka mint sajátos nézőpontú pedagógiai szakszótár is besorolható. Ezek a szótárak az ún. lexikográfiai referenciaművek (lexikonok és enciklopédiák) szerepét is felvállalják, vagyis szótárszerű formában enciklopédikus információk megosztására is alkalmasak (vö. Fóris, 2012. 26–27.).

A nemzetközi szakirodalomban napjainkban is számos, a fenti enciklopédikus elvek szerint szerkesztett pedagógiai szakszótárral találkozhatunk. A műfaj kibontakozásának első jelentős időszaka a 20. század második felére tehető. Jól jelzi ezt, hogy a nemzetközi szakirodalomban az 1980-as évektől jelentek meg nagy számban az ilyen jellegű, azóta számos új kiadásban frissített és aktualizált munkák. Angol nyelven például K. T. Collins: *Key words in education.* London, 1975; P. J. Hills: *A dictionary of education.* London, 1983; D. Rowntree: *A dictionary of education.* London, 1981; J. Shafritz: *The facts of file dictionary of education.* New York, 1989; R. Barrow és J. Milburn: *A critical dictionary of educational concepts: an appraisal of selected ideas and issues in educational theory and practice.*

New York, 1990; továbbá francia nyelven P. Foulquié: *Dictionnaire de la langue pédagogique.* Paris, 1991; G. Mialaret: *Vocabulaire de l'éducation.* Paris, 1979; *Les dictionnaires du savoir moderne: La pédagogie.* Paris, 1972 (Tóthné, 2024).

Az ebben a műfajban megjelenő számos német nyelű munka közül talán a legnépszerűbb W. Böhm könyve, amelynek 18., átdolgozott kiadása 2022-ben jelent meg (Böhm és Seichter, 2022). A hasonló szerkesztési elveket követő német nyelvű munkák közül kiemelhetjük még a téma pedagógiatörténeti feldolgozását (Benner és Oelkers, 2004). Az enciklopédikus pedagógiai szakszótárak közelmúltban kibontakozó szakaszában azok további differenciálódása figyelhető meg, aminek jegyében a pedagógia számos részdiszciplínája, illetve részterülete is feldolgozásra kerül ebben a szótárszerű, illetve kézikönyvformában. Ennek egyik részterülete éppen a jelen szótár által is érintett reformpedagógiára, továbbá annak jeles személyiségeire irányul. Példaként több, ebben a műfajban készített, a reformpedagógiával, illetve pedagógiai reformokkal is kapcsolatba hozható munka is megemlíthető (Steenberg, 2013; Barz, 2017; Idel és Ulrich, 2017). Jelen monográfia műfaji és tematikai előzményének leginkább Ingrid Dietrich 1995-ben megjelenő Freinet-kézikönyvét tekinthetjük (Dietrich, 1995).

Czabaji Horváth Attila munkája a fenti nemzetközi trendeket követve magyar nyelven elsőként vállalkozik arra, hogy a szótárszerűség eszközeivel mintegy 600 címszó köré rendezve oly módon mutassa be Célestin Freinet pedagógiájának lényeges jegyeit, hogy azokat egyben összekapcsolja napjaink aktuális pedagógiai fogalomrendszerével is. A könyv követi a szótárak szócikkeinek hagyományos szerkezetét, amelyek keretében az érintett résztémák rövid, szakszerű, értelmező összefoglalására kerül sor. A tágabb pedagógiai kontextusra utaló fogalmak esetében azt is bemutatja, hogy az adott fogalmak milyen módon hozhatók kapcsolatba a Freinet-pedagógiával. Emellett minden szócikkben utalások találhatók arra vonatkozóan, hogy az adott szócikk miként kapcsolódik be a munka fogalmi hálózatába. Az egyes szócikkek végén és a jól felépített záró bibliográfiában egy jól használható formában kerül sor a kötet szakirodalmi hátterének megalapozására. A munka szótárjellegéhez jól illeszkedne, ha a jövőben esetleg megszületne annak online változata is.

A könyv által tárgyalt téma, a történeti reformpedagógia, amelynek Célestin Freinet munkássága is fontos részét képezi, napjainkban ismét ellentmondásos, és gyakran éles viták tárgyává vált. Természetesen ezt a diskurzust a gyakran gyökeresen eltérő nézőpontokból adódóan meglehetősen széles retorikai spektrum keretezi. Sok esetben még az ennek részét képező, szakértőinek tekinthető megnyilvánulások sem tesznek világos különbséget a reformpedagógia mint a történelmi múlt pedagógiai formája és a jelen pedagógiai reformkezdeményezései között. Úgy tűnik ez a munka kitágítja ezt a perspektívát. Jelen esetben Freinet pedagógiáját ebből a történeti narratívából kiemelve igyekszik napjaink pedagógiai világával is kapcsolatba hozni, feltételezve, hogy annak értékálló elméleti és gyakorlati elemei különböző innovatív kontextusokban a magán- és állami iskolák, illetve a pedagógusképzés gyakorlatával is szintézisbe hozhatóak.

Ezért ezt a munkát ajánljuk mindazoknak, akik a reformpedagógia valamely témáját kutatják, akik tanulnak arról, vagy éppen tanítják azt, valamint mindazoknak a közoktatásban tevékenykedő óvodapedagógusoknak, tanítóknak és tanároknak is, akiket érdekel a reformpedagógia nyelvén szólva „emberbarát" nevelés és oktatás.

Czabaji Horváth Attila (2023). *Freinet-szótár.* Gondolat Kiadó.

Németh András
ELTE PPK

Irodalom

Barz, H. (2017, szerk.). *Handbuch Bildungsreform und Reformpädagogik.* Springer VS. DOI: 10.1007/978-3-658-07491-3

Benner, D.& Oelkers, J. (2004, szerk.). *Historisches Wörterbuch der Pädagogik.* Beltz.

Böhm, W. & Seichter, S. (2022, szerk.). *Wörterbuch der Pädagogik.* Brill. DOI: 10.36198/9783838588148

Dietrich, I. (1995, szerk.). *Handbuch Freinet-Pädagogik.* Beltz.

Fóris, Á. (2012). A szótár fogalma a magyar lexikográfiában. In Pintér, T., Pődör, D. & Márkus, K. (szerk.), *Szavak pásztora. Írások Magay Tamás tiszteletére.* Grimm Kiadó. 22–38.

Idel, T. S. & Ulrich, H. (2017, szerk.). *Handbuch Reformpädagogik.* Beltz.

Steenberg, U. (2003. szerk.). *Handlexikon zur Montessori-Pädagogik.* Gemeinschaft Kinders.

Tóthné Környei, M. (2024). Pedagógiai szótárak. In *Kislexikon.* Laboda Multimedia. http://www.kislexikon.hu/pedagogiai_szotarak.html Utolsó letöltés: 2024. 10. 02.